

Текшерүү актысы

08.00.05 – «Тармактык экономика» адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуучу, «Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуу» деген темада аткарылган Кунназаров Айбек Ысмайыловичтин диссертациялык ишинин баштапкы документтеринин аныктыгын текшерүү актысы, К 08.22.656. диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы тарабынан Ош мамлекеттик университети жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз–Өзбек Эл аралык университетине. Илимий жетекчиси: э.и.д., доцент Гыязов Айдарбек Токторович.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы К 08.22.656 курамында:

Комиссиянын төрагасы: Турдуев Талаай Исраилович
э.и.д., доцент

Комиссиянын мүчөлөрү: Маткеримова Анархан
Маткасымовна
э.и.д., профессор
Арзыбаева Менди Абдисалимовна
э.и.к.

Эксперттик комиссия Кунназаров Айбек Ысмайыловичтин «Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуу» деген темада аткарылган диссертациялык иши боюнча берилген алгачкы документтердин тууралыгын жана 08.00.05-«Тармактык экономика» адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга берилген изилдөөлөрдүн көлөмүн текшерди.

Иш экономика илимдеринин доктору, доцент Гыязов Айдарбек Токторовичтин түздөн-түз илимий жетекчилиги менен аткарылган.

Эксперттик комиссия текшерүү үчүн берилген:

1. Диссертациялык изилдөөдө системалаштыруу, классификациялоо, регрессиялык талдоо, имитациялык моделдөө, болжолдоо жана сценарийлерди талдоо, ошондой эле динамикалык талдоо методунун жана матрицанын негизинде жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун

жана туруктуулугун поликритериалдык баалоо боюнча атайын иштелип чыккан автордук илимий-методикалык ыкмасы. Бул диссертациялык изилдөө Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуунун заманбап тажрыйбасын жана келечегин изилдөөгө байланыштуу учурдагы адабияттардагы аныкталган боштуктарды толтурууга багытталган, бул жагдай теманы тандоону аныктаган.

2. Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун заманбап тажрыйбасын изилдөөгө жана анын натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуу аркылуу жогорулатууну рационалдаштыруунун келечегин аныктоого тиешеси бар уюмдардын электрондук ресурстары жана маалыматтар базасы.

3. Изденүүчү тарабынан диссертациялык кеңешке берилген документтердин тизмеси К 08.22.656 Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясы тарабынан коюлган талаптарга жооп берет.

Изилдөө объектиси: Кыргыз Республикасындагы жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуу.

Изилдөөнүн предмети: Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуу процессинде келип чыгуучу уюштуруучулук-башкаруучулук жана социалдык-экономикалык мамилелер.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо: Диссертацияны жазууда изденип алуучунун фундаменталдык изилдөөлөрү «жашыл» экономикада башкаруунун объектиси катары жаратылышты пайдалануунун илимий түшүнүгүн тактады. Туруктуулуктун критерийи боюнча экономикалык тутумдун өнүгүшүнүн автордук типологиясы ишке ашырылган. Мониторингге автордун илимий-методикалык мамилеси иштелип чыккан жаратылышты пайдалануунун рационалдуулугуна мониторинг жүргүзүү, бул анын поликритериалдуулугунун негизинде баа берүүнүн тактыгын жогорулатууга, ошондой эле натыйжалуулук жана туруктуулук позициясынан баа берүүнүн натыйжаларын сапаттык чечмелөөнү жакшыртууга мүмкүндүк берет. Көрсөтүлгөн ыкма сыноодон өттү, ал Кыргыз Республикасындагы жаратылышты сарамжалдуу пайдалануунун уюштуруучулук-экономикалык механизминин өзгөчөлүктөрүн аныктоого, анын кемчиликтерин негиздөөгө жана аларды жоюунун келечегин көрсөтүүгө мүмкүндүк берди.

Диссертациянын бул тармактагы адабиятка кошкон салымы жана алынган натыйжалардын теориялык мааниси жаратылышты пайдалануунун экономикасы жөнүндө теориялык идеяларды системалаштыруу, Кыргыз Республикасындагы жаратылышты сарамжалдуу пайдалануунун уюштуруучулук-экономикалык механизминин өзгөчөлүктөрүн тактоо, ошондой эле анын кемчиликтерин жана аларды жоюу мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо болуп саналат.

Диссертацияда камтылган илимий иштелмелер Кыргызстандын ЖОЖдорунун окуу процессинде “Экологиялык экономика”, “Жашыл экономика”, “Экономиканы мамлекеттик жөнгө салуу”, “Корпоративдик экологиялык жоопкерчилик” сыяктуу окуу дисциплиналарын окутууда колдонулушу мүмкүн.

Илимий изилдөөлөрдүн натыйжалары эл аралык жана Республикалык илимий-практикалык конференцияларда билдирилген жана жарыяланган эмгектерде чагылдырылган. Илимий изилдөөлөрдүн эмгектери Кыргыз Республикасынын жана Россия федерациясынын басма сөздөрүндө басылып чыкты. Автордун диссертациянын темасы боюнча жалпы көлөмү 8,5 б.т. түзгөн 15 илимий эмгеги жарык көргөн. Диссертациялык изилдөөлөрдүн натыйжалары илимий-практикалык конференцияларда баяндалган. Басылмалардын жалпы көрсөткүчү 245 баллды түзөт.

Диссертациянын материалдары төмөнкү документтерде, материалдарда жана иштеп чыгууларда колдонулган:

-Бишкек шаарындагы "Панд-Шер" ЖЧК компаниясынан илимий жыйынтыктарды ишке ашыруу жөнүндө акт;

- "Алтын Тулпар Трейд" ЖЧКсынан илимий жыйынтыктарды ишке ашыруу жөнүндө акт.

Диссертациялык иште:

1) Жаратылышты пайдалануунун концепциясы экологиялык жоопкерчиликтин негизинде ишке ашырылууга тийиш болгон жана жаратылышка аяр мамиле кылууну жана коргоону туюндурган чарбакер субъектилердин айлана-чөйрө менен өз ара аракеттенүүсү катары такталды, ага ылайык экономиканын социалдык-экологиялык өнүгүүсүнө системалуу көз караш калыптанды жана туруктуулук критерийи боюнча экономикалык тутумдун өнүгүү түрлөрүнүн матрицасы сунушталды;

2) Өлкөнүн социалдык-экологиялык-экономикалык өнүгүүсүнүн натыйжалуулугун баалоо үчүн критерийлердин тутуму жана өлкөнүн социалдык-экологиялык-экономикалык тутумунда жаратылышты

пайдалануунун сарамжалдуулугун талдоону комплекстүү методологиялык камсыздоо сунушталды, ал жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун сандык өлчөө үчүн автордук формуланы жана өлкөнүн социалдык-экономикалык тутумунда жаратылышты пайдалануунун туруктуулугун аныктоо үчүн атайын иштелип чыккан шкаланы өз ичине камтыйт.

3) Жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугуна мониторинг жүргүзүлдү, ал Кыргыз Республикасында бул натыйжалуулукка поликритериялдык баа берүү болуп саналат, анын жыйынтыгы боюнча имитациялык моделдер түзүлүп, Кыргыз Республикасынын социалдык-экологиялык--экономикалык тутумунда жаратылышты пайдалануунун интегралдык натыйжалуулугу тутуму жогору болгону менен, тең салмактуу эместигин, бул жагдай интенсивдүү “жашыл” өсүштүн фонунда социалдык-экономикалык кризиске алып келерин көрсөттү;

4) Кыргыз Республикасында жаратылышты сарамжалдуу пайдалануунун өркүндөтүлгөн уюштуруучулук-экономикалык механизми сунушталды, анын артыкчылыктары экологиялык каржылоонун натыйжалуулугун жогорулатуу, мамлекеттик (улуттук) бюджетке экологиялык каржылоонун жүгүн азайтуу жана аны жеке эко-инвесторлорго берүү, рыноктордо “жашыл” атаандаштыкка дем берүү, экологиялык инвестицияларды көбөйтүү жана жаратылышты циклдик сарамжалдуу пайдалануу, ошондой эле Кыргыз Республикасындагы жаратылышты сарамжалдуу пайдалануу багыттарын системалуу камтуу (кемчиликтерди толтуруу) болуп саналат;

5) 2030-жылга чейинки мезгилде Кыргыз Республикасында жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатуунун алгоритми иштелип чыкты, анын артыкчылыктары болуп жаратылышты сарамжалдуу пайдалануу боюнча иш-чаралардын так ырааттуулугу, 2030-жылга чейин жаратылышты сарамжалдуу пайдалануунун мезгилдүүлүгү, ар бир баскычта жаратылышты сарамжалдуу пайдаланууга артыкчылык берүү, ошону менен бирге жаратылышты сарамжалдуу пайдалануунун натыйжалуулугун, туруктуулугун жана аны көзөмөлдөөнү жогорулатуу;

6) Жогорудагы алгоритмге ылайык 2030-жылга чейин Кыргыз Республикасынын социалдык-экологиялык-экономикалык тутумунда жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугуна жана туруктуулугуна мониторинг жүргүзүү боюнча комплекстүү сунуштар берилди, ал Кыргыз Республикасынын 2030-жылга чейинки социалдык-экологиялык-экономикалык тутумунда жаратылышты сарамжалдуу пайдалануу боюнча

«жол картасын» жана Кыргыз Республикасында 2030-жылга чейин жаратылышты пайдалануунун натыйжалуулугуна жана туруктуулугуна мониторинг жүргүзүүнүн логикалык схемасын камтыйт.

7) диссертациялык иш адистиктин паспортуна ылайык келет.

Маалыматтык материалдын көлөмү, маалыматтарды статистикалык иштеп чыгуу изденүүчү Кунназаров Айбек Ысмайловичтин алган жыйынтыктары ишенимдүү жана негиздүү деген корутунду чыгарууга мүмкүндүк берет.

Комиссия текшерип чыкты:

Изилдөө жалпы илимий методдорду – системалуулукту, логикалык анализди жана синтезди колдонуу менен жүргүзүлдү, алар изилденип жаткан объекттин өнүгүшүнүн негизги көйгөйлөрүн жана тенденцияларын аныктоого мүмкүндүк берди. Атайын-билимдин илимий методдору, мисалы: абстракттуу-логикалык, формалдуу-догматикалык, экономикалык-математикалык, экономикалык-статистикалык, салыштырмалуу-укуктук, прогноздук, социологиялык, тарыхый, аналогия ыкмасы, агрегаттоо ыкмасы – изилдөөнүн айрым элементтерин аныктоого, аларды өз ара салыштырууга жана ушул негизде зарыл болгон тыянактарды түзүүгө мүмкүндүк берди. Кемчиликтер аныкталган жок.

Жыйынтык:

Колдонулган маалымат анык. Илимий жана практикалык материалдарды колдо болгон көлөмү жетиштүү изилдөөнүн максаттары жана милдеттери маанисин чагылдырат. Көйгөйлөрдү изилдөө экономикалык илимдин жана тармактык юридикалык илимдердин инструменттерин колдонуу менен жүргүзүлдү. Мында изилдөөнүн базалык булактары болуп ченемдик укуктук актылар, Кыргыз Республикасынын расмий статистикалык органдарынын маалыматтары, архивдик материалдар чыккан.

Теориялык база ата мекендик жана чет өлкөлүк окумуштуу-экономисттердин эмгектери, эл аралык жана жалпы улуттук конференциялардын материалдары, мезгилдүү илимий журналдардагы басылмалар жана санариптештирүү шартында Кыргыз Республикасынын экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу маселелери боюнча автордун өзүнүн изилдөөлөрү болгон.

Жалпысынан, изденүүчү Кунназаров Айбек Ысмайловичтин изилдөөлөрүнүн жыйынтыктары ишенимдүү жана негиздүү.

Комиссиянын төрагасы: Турдуев Талаай Исраилович
Э.и.д., доцент

Комиссиянын мүчөлөрү: Маткеримова Анархан
Маткасымовна
Э.и.д., профессор
 Арзыбаева Менди Абдисалимовна
Э.и.к.

Диссертациянын кеңештин
окумуштуусу:

 Исманалиев Курманбек
Искандарович
Э.и.к.

Ошский государственный университет
ВХОДЯЩИЙ № 42
« 07 » 05. 2024 г.